

Ведучий 1. Темні часи пройдуть. Буде колоситися хліб. Будуть сміятися діти. Буде жити Україна. І для нас є святим обов'язком гідно вшановувати Героїв. Щоб ми пам'ятали – хто і за що загинув. Щоб ми їх не зрадили!

Герої не вмирають!

Звучить пісня «Не спи, моя рідна земля!» (музика і слова Сергія Фоменка).

Я тобі скажу, де квітне дивний сад,
Де срібляста ніч тремтить у темних водах.
У далекий край лежить нелегкий шлях,
Доки хижа ніч кружля по колу.

Приспів.

Не спи, моя рідна земля!
Прокинься, моя Україно!
Відкрий свої очі у світлі далеких зірок!
Це дивляться з темних небес
Загиблі поети й герої –

Всі ті, що покладали життя за майбутнє твоє.

Тільки два шляхи... Один веде у пекло.
Інший шлях веде тебе туди, де світ.
Щоб знайти цей шлях, послухай своє серце –
Твоє серце знає, як його знайти!

Приспів.

Я тобі повім про мрію золоту,
Що палким вогнем горить в моєму серці.
Про щасливий край, про радісних людей,
Де життя кидає виклик смерті.

Приспів.

Юлія ВАСИЛЮК,

учителька історії Івано-Франківського спортивного ліцею
Івано-Франківської обласної ради, учителька-методистка

БОЙОВИЙ ШЛЯХ ЛЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ.

Урок-презентація. 11 клас

Мета. Ознайомити учнів із передумовами, причинами та процесом формування легіону УСС, фактами участі «усусів» у подіях Першої світової війни; визначити місце і роль УСС в українському національно-визвольному русі, внесок Володимира Старосольського, Михайла Галуцинського, Григорія Коссака, Мирона Тарнавського, Петра Франка, Василя Вишиваного, Софії Галечко та Олени Степанів в історію УСС. Удосконалювати вміння аналізувати діяльність «усусів» та їхніх видатних діячів, узагальнювати інформацію та ро-

бити висновки; удосконалювати в учнів пошукові, презентаційні, комунікативні уміння і навички. Виховувати у дітей розуміння причетності УСС до боротьби за незалежність України.

Тип уроку. Урок опрацювання навчального матеріалу, удосконалення умінь і навичок.

Вид уроку. Урок-презентація.

Методичне забезпечення. Настінна мапа «Перша світова війна», атлас, роздавальний матеріал, мультимедійні презентації.

Підготовчий етап. За два-три тижні до уроку учитель із учнями визначають проблему для дослідження. Клас об'єднується у чотири групи, які отримують завдання для самостійного опрацювання.

Завдання для першої групи. 1. Відшукати інформацію про передумови, причини та процес формування легіону УСС. 2. Написати повідомлення «Передумови, причини та процес формування легіону Українських січових стрільців». 3. Дібрати відповідні фотоматеріали. 4. Створити презентацію. 5. Презентувати виконані завдання.

Завдання для другої групи. 1. Простежити бойовий шлях легіону УСС, звернувши увагу на бої на Ужоцькому перевалі, горі Маківка, на горі Лисоня. 2. Укласти мапу бойового шляху «усусів» і хронологічну таблицю боїв. 3. Написати повідомлення «Бойовий шлях легіону Українських січових стрільців». 4. Створити презентацію. 5. Презентувати виконані завдання.

Завдання для третьої групи. 1. Підготувати інформацію про діяльність М. Галущинського, М. Тарнавського, Г. Коссака, В. Старосольського, П. Франка, В. Вишиваного, О. Степанів, С. Галечко. 2. Дібрати фотоматеріали про видатних діячів та командирів легіону УСС. 3. Написати повідомлення «Славетні постаті легіону Українських січових стрільців». 4. Створити презентацію. 5. Презентувати виконані завдання.

Завдання для четвертої групи. 1. Підготувати інформацію про культурно-просвітницьку діяльність легіону УСС. 2. Дібрати малюнки, плакати, аудіозаписи з піснями УСС, знайти та представити військові символи УСС. 3. Написати повідомлення «Культурно-просвітницька діяльність Українських січових стрільців». 4. Створити презентацію. 5. Презентувати виконані завдання.

Послідовність проведення етапів уроку

I. Етап організації класу.

II. Етап актуалізування.

Орієнтовний перелік запитань

для актуалізування пізнавальної діяльності учнів

- Коли тривала Перша світова війна?
- В складі яких держав перебували українські землі на той час?
- Опишіть розвиток українського національно-визвольного руху на Заході України.
- Коли і хто вперше запропонував і обґрунтував ідею здобуття Україною політичної незалежності?

III. Етап мотивування пізнавальної діяльності.

Щоб зрозуміти події сьогодення в Україні, нам потрібно вивчити події, які розгорталися на наших землях в першій чверті ХХ ст.

Сьогодні більшість російських чиновників, журналістів називає нас, українців, «бандерівцями», а майже сто років тому вони називали патріотично налаштованих українців «мазепинцями». Київський орган російських націоналістів «Кіевлянин» писав в листопаді 1911 р.: «Український рух є для Росії більш небезпечний, ніж усі інші національні рухи, взяті разом... Мазепинське питання б'є Росію в саму основу її великодержавності. Мазепинський рух намагається зруйнувати національну, культурну, політичну єдність [російського] народу, намагається зруйнувати великодержавність Росії. От де наша найбільша небезпека. Мазепинський рух росте. Мазепинство зі своєї галицької бази розлазить по цілій південній Росії. В Галичині готується небезпечний [антиросійський] осередок, полум'я якого може перекинутись по всій Малоросії...». Чому російські шовіністи боялися галичан? Тому що на Галичині перед Першою світовою війною зростала свідомість своїх політичних інтересів українська нація. Тут розгорнулася гостра політична боротьба за захист прав і свобод українців, за національну автономію Східної Галичини, за український університет. А вихід брошури Юліана Бачинського «Україна ingredienta» і перехід на самостійницькі позиції Івана Франка свідчили, що ідея незалежної України поступово стала пануючою. Українські патріотичні організації виховували юнацтво в національному дусі. Діяли молодіжні організації, товариства «Сокіл», «Січ» і «Пласт». Саме з них сформовано національне військове формування в австро-угорській армії – легіон Українських січових стрільців.

IV. Етап повідомлення теми, визначення мети і результатів уроку.

Учитель оголошує проблемне питання «Яку роль відіграв легіон УСС в українському національно-визвольному рухові?»

V. Етап повідомлення знань, формування умінь і навичок.

Учитель. В історію українського народу Українські січові стрільці вписали героїчні сторінки слави. Вони стали першими українськими частинами на бойовищах Східної Європи після Полтавської битви 1709 року. Вони справили велике значення для відновлення вітчизняних військових традицій, для плекання патріотизму, зачаткування військової термінології, однострою, фольклору, створення мистецьких пам'яток.

Учні першої групи презентують свої напрацювання, інші уважно слухають і записують тези повідомлень товаришів. Презентації демонструють на екрані.

1-й доповідач. На зламі ХІХ–ХХ століть незалежницька ідея почала захоплювати західноукраїнське суспільство. Внаслідок напруженої праці кількох поколінь громадських діячів та за істотної інтелектуальної та фінансової допомоги Наддніпрянської України, во-

на стала домінуючою. В авангарді українського національного відродження перебувала молодь. Особливо її роль зростає зі створенням у 1899 р. організації під назвою «Молода Україна». Ініціатором та одним з провідних ідеологів «Молодої України» виступив студент права Львівського університету Володимир Старосольський. Багато учасників організації пізніше поповнили лави ініціаторів стрілецького руху, провідників та активних вояків легіону УСС. «Молода Україна» налічувала тисячі ідейних юначок / юнаків і розбудовувала осередки у вищих школах Австрії та середніх школах Галичини й Буковини. «Молодоукраїнці» мали тісні контакти з численними студентськими громадами та революційними гуртками з Великої України (Наддніпрянщини), обмінювалися делегаціями.

Саме в середовищі молоді визріло розуміння необхідності збройного домагання національної державності. Ґрунтом, на якому зросло усвідомлення потреби власної військової сили, став спортивно-протипожежний рух у формі сокільсько-січових і пластових товариств, де молодь проходила духовний і фізичний гарт.

У 1891 р. зусиллями Костя Жмура та Павла Думки засновано перше фізкультурне товариство «Сокіл» в селі Купчинці, що на Тернопільщині. В лютому 1894 р. за ініціативою інженера Василя Нагірного воно постало у Львові. Великі заслуги в розбудові «Сокола» мав педагог Іван Боберський, який очолював «соколят» упродовж 1908–1914 рр. За цей час товариство поширило діяльність на всю Галичину.

Перше руханково-протипожежне товариство «Січ» створив відомий український громадський діяч, адвокат з міста Коломия Кирило Трильовський. Товариство постало в селі Завалля, що на Снятинщині, в травні 1900 р. Перед світовою війною уже біля 1 000 «Січей» діяли в Галичині.

У 1911 році учні львівських середніх шкіл створили таємний гурток «Пласт». Незалежно один від одного такі гуртки поставали по всій Галичині впродовж 1912–1913 рр. Їх ініціаторами виступили відомі пізніше старшини УСС Іван Чмола, Василь Кучабський, Омелян Кучерішка, Петро Франко, Олена Степанів, Осип Яримович та Роман Сушко. Згодом, у 1913 р., оформився Організаційний пластовий комітет, який об'єднав розрізнені пластові гуртки в єдину крайову організацію. Мета «Пласту» полягала у сприянні всебічному патріотичному самовихованню української молоді на засадах християнської моралі.

Серед перших військових вишколів особливе місце посів «Мазепинський курс мілітарний», який zorganizували Василь Кучабський, Василь Клим і Осип Квас серед гімназистів Львова. Він налічував близько 80 слухачів. Зусиллями цього гуртка з'явилися перші українські військові підручники. Його учасники займалися теоретичним вивченням військових предметів та практичними польовими вправами. Учасники «Мазепинського курсу мілітарного»

були переконані, що визволення України можливе тільки збройним шляхом, а тому запряглися «зі зброєю в руці здобувати незалежність українському народові».

2-й доповідач. Під впливом діяльності різних товариств у Галичині розпочалися дискусії про майбутнє українського руху. Особливо активізувалася вони після Балканських війн.

По-перше, наслідки війн, в результаті яких балканські народи збройним способом визволилися з-під османського поневолення, продемонстрували можливість досягнення незалежності. По-друге, Балканські війни, похитнувши політичну рівновагу в Європі, стали своєрідним детонатором, який призвів до різкого загострення відносин між провідними європейськими державами. Два військово-політичні блоки Антанта і Троїстий союз готувалися до чергової війни.

У 1912 р. для популяризації воєнщини австрійський уряд звернув увагу на відродження польського мілітаризму і дав дозвіл на створення польських військових товариств. Цією нагодою скористались українці, і навесні 1913 р. у Львові заснували своє військово-товариство під назвою «Січові стрільці». Його головою став Володимир Старосольський. Товариство поділялось на дві групи: «Січові стрільці II» – студенти, «Січові стрільці I» – робітничі і селянська молодь. У березні 1914 року обидві об'єдналися в одну, що її очолив комітет у складі Володимира Старосольського, Івана Чмоли, Михайла Гаврилка, Олени Степанів. Але від самого початку в товаристві «Січові стрільці» не було ідейної єдності, в ньому існували дві течії: самостійницько-демократична (за незалежну українську державу) та австрійсько-лояльна (підтримати Австро-Угорщину у майбутній війні з Росією). Зрештою перемогла австрофільська ідея: українські національні інтереси мали йти у фарватері австрійських.

Ідеологічний вплив на настрої тодішньої молоді справляв політичний діяч Дмитро Донцов, який у липні 1913 року у Львові на з'їзді Українського студентського союзу виголосив промову на тему «Українська молодь і теперішнє положення нації». Він закликав до активної боротьби проти Московії та оголосив потребу мілітарного виховання української молоді.

У 1955 р. американський історик Джон Армстронг, аналізуючи проблеми українського націоналізму в своїй однойменній праці «Український націоналізм», зазначав, що ідея національних військових формувань зародилася у галицьких «Січах», згодом розвинулася в «Січових стрільцях».

3-й доповідач. Навесні 1914 р. створено «Правельник піхотинців», де вміщено переклад необхідних військових команд українською мовою. Він містив 17 розділів, в яких регламентовано правила внутрішньої служби, підготовка до бою, методика ведення бою піхотинцями. Розроблений також спеціальний однострій, де за основу взято австрійську військову форму, оздоблену в українських

традиціях. Основна відзнака – синьо-жовта кокарда. Зусиллями ватажків стрілецького руху більшість товариств забезпечено вогнепальною зброєю. Переважно вони закупували неробочі гвинтівки, які ремонтували місцеві умільці.

Упродовж 1913–1914 рр. основним завданням стрілецьких товариств стала підготовка їхніх активістів до війни проти Росії. Відтак настала пора звітувати перед українською громадою про здобутки і готовність до визвольних змагань. 28 червня 1914 року цей звіт провели у вигляді параду всіх товариств. Парад засвідчив, що західноукраїнська громада впевнено йде до здобуття держави. Але події того дня, що відбулися в місті Сараєво, стали приводом до розгортання Першої світової війни.

Виходячи з умов війни, українські політичні партії Галичини вирішили об'єднатися і поставити питання про створення українського легіону в австрійській армії. На початку серпня 1914 р. сформована міжпартійна організація – Головна українська рада (ГУР). Вона створила Військову колегію у складі: Теодора Рожанківського, Михайла Волошина, Степана Шухевича і Дмитра Катамая. 4 серпня 1914 р. постала Українська бойова управа (УБУ). Утворено дві секції УБУ: секція акції і секція організації. Головою секції організації став Кирило Трильовський, а заступником – Степан Шухевич. Завдання секції організації – вербування добровольців, забезпечення постачання. Секція акції займалася формуванням стрілецьких підрозділів. Її головою призначено Теодора Рожанківського, а Дмитра Катамая – заступником.

6 серпня 1914 р. ГУР і УБУ видали спільний документ – маніфест «До всього Українського народу!», де й оголосили про формування легіону Українських січових стрільців.

Ініціатива українських політиків і масовий ентузіазм населення Східної Галичини у створенні УСС виявилися цілковитою несподіванкою для віденських урядових кіл. До українського війська записалося 28 тис. добровольців. Але уряд обмежив чисельність легіону до 2,5 тисяч. Основну масу галичан – понад 100 тис. – мобілізували до австро-угорських військових частин, що їх відправляли подалі від України, на італійський фронт.

Тим часом стрільців поділили на 10 сотень по 250 вояків у кожній. На прохання УБУ відкликати з фронту 100 старшин-українців, відкликали лише 16, у тому числі Григорія Коссака, Семена Горука, Василя Дідушка, Дмитра Вітовського та ін. Австрійці передали для легіону УСС 100 однозарядних крісів, які ще у 1888 р. зняли з озброєння. Невишколених січовиків забажали кинути проти наступаючої російської армії. Тодішній тимчасовий командир Теодор Рожанковський відмовився виконувати авантюрний наказ, за що його усунули з посади. Тому першим офіційним командантом (командиром) легіону призначено Михайла Галуцинського, директора Рогатинської гімназії Святого Володимира.

Створення легіону Українських січових стрільців ознаменувало відновлення збройної боротьби за волю України. Доказом того було дворазове прийняття військової присяги. Перший раз – на вірність Австро-Угорщині, а другий – з ініціативи Дмитра Вітовського – на вірність Україні. Українську присягу прийняв священник о. Осип Нижанківський. Січовики клялися: «Я, Український Січовий Стрільць, присягаю українським князям, гетьманам, Запорозькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві, боронитиму його перед ворогом, воюватиму за честь української зброї до останньої краплі крові. Так мені, Господи Боже й Архангеле Михаїле, допоможіть. Амінь!»

Після закінчення «доповідей» учні зачитують свої записи та ставлять запитання до учасників першої групи.

Учитель. Розпочавши свою діяльність як гурт патріотично налаштованих юнаків, УСС, докладаючи неймовірних зусиль для подолання різноманітних перешкод на своєму шляху, зуміли перетворити легіон у добре вишколену українську військову формуцію з національною символікою, одностроями, відзнаками, термінологією.

Учні другої групи презентують свої напрацювання, інші уважно слухають і записують тези повідомлень товаришів. Презентації демонструють на екрані.

«Бойовий шлях легіону Українських січових стрільців»	
Дата	Подія
Кінець серпня 1914 р.	Формування першої (Дмитро Вітовський) і другої (Ераст Коник) сотні у м. Львів
30 серпня 1914 р.	Передислокація легіону УСС до м. Стрий
3 вересня 1914 р.	Складення січовиками присяги
Початок вересня 1914 р.	Передислокація січовиків до сс. Страбичово і Горонда теперішньої Закарпатської області
28 вересня 1914 р.	Перші бої січовиків на Ужоцькому і Верецькому перевалах
Вересень 1914 р.	Дії партизанських двадцятків січовиків у горах Карпатах
Жовтень 1914 р.	Участь легіону УСС у контрнаступі австро-угорського війська
Грудень 1914 – січень 1915 рр.	Охоронно-розвідувальна служба на Карпатських перевалах
Січень 1915 р.	Участь УСС в австро-німецькому наступі в горах Карпатах
29 квітня – 2 травня 1915 р.	Бій на горі Маківка
30 травня – 1 червня 1915 р.	Бої біля м. Болахів теперішньої Івано-Франківської області
Кінець червня 1915 р.	Звитяжні сутички за м. Галич теперішньої Івано-Франківської області
28 серпня – 2 вересня 1915 р.	Бої стрільців у межиріччі Серету і Стрипи

10 жовтня – 3 листопада 1915 р.	Бій біля с. Семиківці теперішньої Тернопільської області
Серпень 1915 р.	Переформування куренів УСС у полк
17 серпня 1916 р.	Поразка полку УСС біля с. Потутори теперішньої Тернопільської області, стрільці не змогли стримати російського наступу
Серпень 1916 р.	Наказ про розформування полку і створення на його основі двох куренів – бойового і резервного
Вересень 1916 р.	Розгром УСС біля м. Бережани (г. Лисоня) теперішньої Тернопільської області. Із полку залишилося 150 осіб
Вересень 1916 р. – лютий 1917 р.	Період переформування і поповнення підрозділів стрільців. Культурно-освітня діяльність стрільців на Волині
Лютий 1917 р.	Повернення стрільців на фронт під командуванням Ф. Кікаля
Червень – липень 1917 р.	Бій поблизу с. Конюхи теперішньої Тернопільської області
Липень 1917 р.	Похід до річки Збруч
Січень – листопад 1918 р.	Похід на Правобережжя. Бій з більшовиками біля мм. Херсон і Запоріжжя. Участь у німецько-австрійській окупації України. Повернення на Буковину

1-й доповідач. У зв'язку з швидким наступом російських військ на Львів остаточну організацію легіону УСС призупинили. Мобілізаційний центр перенесли до м. Стрий, згодом на Закарпаття до сіл Страбичово і Горонда. Офіційні кола Австро-Угорщини з недовірою ставилися до українського військового формування, командування впродовж війни чинило перепони його посиленню і направляло на найбільш небезпечні ділянки фронту. Спочатку УСС жили в дуже поганих матеріальних умовах, носили подерту військову одягу та мали на озброєнні кріси давньої системи на один набій. У Горонді та Страбичові УСС реорганізували в два з половиною курені. Легіон підпорядкували генералові Петеру Гофману.

Коли російська армія окупувала Галичину, П. Гофман віддав наказ ввести легіон УСС у бої. Через тиждень сотня Василя Дідушка вийшла на Верецький перевал, де зустріла наступаючі частини 2-ї кубанської козачої дивізії. Тоді ж зайняла лінію сторожових постів на Ужоцькому перевалі інша сотня. Саме вона першою серед підрозділів УСС зав'язала бій з кубанцями і зазнала перших жертв – вбито 22 стрільці. Це перше бойове хрещення «усусів».

Водночас, не враховуючи думки стрілецької старшини, австрійське командування роздробило легіон на розвідувальні стежі (по 20 чоловік у кожній) і наказало пробратися до тилів ворога. Після невдалих спроб перетнути лінію фронту, зазнавши великих втрат, стежі поверталися назад. Кілька груп пропали безслідно. Переко-

навшись у безплідності своїх намірів, генерал П. Гофман скасував відповідний наказ.

У жовтні 1914 р. австро-угорська армія провела кілька наступальних операцій. Разом з ними у боях брали участь УСС. Вони йшли трьома шляхами: 1 – Воловець–Стрий, 2 – Ужок–Турка–Дрогобич, 3 – Борислав–Нагуєвичі–Дрогобич. Після цього всі сотні УСС відведено до с. Аннаберг (нині село Нагірне Стрийського району Львівської області). Там «усусам» вручили перші бойові нагороди.

Упродовж 1914 – першої половини 1915 р. легіон брав участь у бойових діях проти російських військ у Карпатах. У березні 1915 р. австрійська Начальна команда підпорядкувала УСС командуванню корпусу генерала П. Гофмана, яке скасувало пост начальника команданта УСС та поділило легіон на два самостійні курені (команданти Григорій Коссак і сотник Сень Горук, згодом – Василь Дідушко) і резервну сотню. Курені підпорядковували двом австрійським бригадам 55-ї дивізії генерала Ігнаця Фляйшмана. У їх складі стрільці досягли першого успіху в ході запеклих боїв на горі Маківка 29 квітня – 3 травня 1915 р. Вони зупинили й відкинули назад частини російської армії. Вкрившись невмирущою славою, січовики зазнали значних втрат: 42 вбитими, 76 пораненими, 35 полоненими. Згодом один із німецьких генералів сказав про стрільців: «Мої баварці б'ються як леви, а українці – як чорти».

У травні–червні того року легіон брав участь у боях біля міст Болахів і Галич, у серпні – біля сіл Завадів, що на Львівщині, і Семиківці, що на Тернопільщині.

2-й доповідач. У серпні 1915 р. обидва курені об'єднали в полк УСС (командант отаман Григорій Коссак, з листопада 1916 р. – підполковник Антін Варивода).

Наприкінці серпня 1915 р. січові стрільці знову вступили в запеклі бої в подільських степах між річками Серет і Стрипа. У боях на р. Стрипа полк зазнав відчутних втрат, тому його відвели в тил на відпочинок, де перебував до травня 1916 р.

Узимку 1915–1916 рр. полк УСС, перебуваючи в тилу, займався військовою підготовкою і культурно-освітньою роботою. Навесні 1916 р. до полку долинула трагічна вість про смерть Івана Франка, який останні місяці свого життя провів у львівському «Приюті для хворих і виздоровців УСС». Його сини Петро і Тарас служили в легіоні. 31 травня 1916 р. на похорон славетного письменника прибула з фронту велика стрілецька делегація на чолі з генералом Григорієм Коссаком. Січовики виносили домовину і супроводжували катафалк до Личаківського цвинтаря, де на могилі поклали вінок з написом: «Великому Каменяреві. Ми ломимо скалу».

У серпні 1916 р. полк УСС перевели до міста Бережани (теперішня Тернопільська область), де він окопався на горі Лисоня. Цісарське командування знову прикрило січовими стрільцями найважливішу ділянку фронту – шлях із міста Підгайці теперішньої

Тернопільської області. У серпневих, а також вересневих боях за гору Лисоня полк втратив приблизно 1 000 рядових (убитими, пораненими та полоненими), а з 44 старшин – 28. На 30 вересня 1916 р. полк нараховував 9 старшин і 444 стрільці. Командування перебрав полковник Франц Кікаль. На полонині Кирлібаба розташувалася відокремлена Гуцульська сотня УСС під командуванням поручника Омеляна Левицького.

Із лютого 1917 р. полк УСС знов перебував на передових позиціях біля міста Бережани. Удруге відчутних втрат зазнав на початку липня 1917 р. в бою біля села Конюхи теперішньої Тернопільської області, під час так званого контрнаступу Олександра Керенського. В полон потрапив майже весь склад УСС (врятувалося близько 400 старшин і стрільців). Із залишків полку, Гуцульської сотні та поповнень із коша УСС сформували курінь УСС (командир – поручник Дмитро Кренжаловський). У липні 1917 р. курінь здійснив похід до річки Збруч під час контрнаступу австро-угорського війська.

Із жовтня 1917 р. по 8 січня 1918 р. отаманом УСС призначили Мирона Тарнавського. З 8 січня по жовтень 1918 р. – Осипа Микитку. Під його командуванням УСС здійснили похід на Правобережну Україну у складі австро-угорської армії, яка прийшла туди за умовами Брестського договору.

Своєю боротьбою стрільці здобули чимало відзначень і похвал, викликали пошану й симпатії союзників, змусили рахуватися із собою ворогів. Російське командування, характеризуючи УСС у секретній директиві, наголошувало, що це «відбірні війська, які називають себе українцями і мріють про відновлення самостійної України».

3-й доповідач. Перша світова війна породила новий тип українців у поведінці, у способі мислення, розумінні своїх прав та обов'язків. Січові стрільці вірили, що в тій війні відродиться Українська держава, тому проявляли мужність і героїзм. Австрійське і німецьке командування неодноразово відзначало високі моральні якості УСС, називало їх «найкращим підрозділом всієї австро-угорської армії». Але разом з тим війна виявилася братовбивчою для українців. Вони воювали у складі армій, які протистояли одна одній. Таке протистояння заважало консолідації.

У 1917 р. в ході Української революції на Наддніпрянщині powstała Українська Народна Республіка. 9 лютого 1918 р., після укладення Брестського мирного договору між УНР і державами Четвертного союзу, курінь УСС у складі австро-німецьких військ розпочав похід у Наддніпрянську Україну за маршрутом «Жмеринка – Бірзула (нині місто Подільськ Одеської області) – Херсон – Нікополь – Олександрівськ (нині місто Запоріжжя)». З кінця березня він входив до військової групи архієпископа Вільгельма Габсбурга (полковника Василя Вишиваного). У полковому наказі зазначалось: «Ніяких

насильств і борби не зводити... Кара смерті заборонена... Поведення з людьми має бути чемне, миле, але не фамілярне... Говорити тільки по-українськи до населення».

Перебуваючи в Олександрівську, а згодом на території Херсонщини, стрільці майже не брали участі в бойових операціях, оскільки відмовилися проводити каральні акції проти українства. Натомість велику увагу приділяли культурно-освітнім заходам. У жовтні 1918 р. курінь перевели до міста Чернівці. 11 листопада 1918 р. підписано договір про припинення воєнних дій між Антантою і Німеччиною, що ознаменував завершення Першої світової війни. На західноукраїнських землях українці почали боротьбу з поляками за створення своєї держави.

3 листопада 1918 р. курінь УСС прибув до Львова. Він став ядром Української Галицької армії Західно-Української Народної Республіки і входив до складу групи «Схід». В січні 1919 р. підрозділ переформували на першу бригаду УСС в складі одного, пізніше двох полків піхоти, кінної сотні, гарматного полку і допомогівих відділів. Командантом першої бригади УСС призначили отамана Осипа Букшованого.

Тим часом у листопаді 1917 р. в Києві сформували Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців. Він складався із полонених добровольців галичан, буковинців, закарпатців, які вийшли з австро-угорської армії для захисту Української Народної Республіки від більшовиків. Поступово, поповнюючись за рахунок полонених українців, втікачів із різних концентраційних таборів, особовий склад куреня досяг 500 осіб, і згодом розгорнувся в полк Січових стрільців, а далі в корпус і групу Січових стрільців, що стала однією з найкращих військових частин Армії УНР. Із січня 1918 р. незмінним керівником Січових стрільців був Євген Коновалець.

Після закінчення «доповідей» учні зачитують свої записи та ставлять запитання до учасників другої групи.

Учитель. Українським січовим стрільцям, що в 1914–1917 рр. потрапили в московитський полон у Сибір, до Туркестану, в копальні донецького та криворізького басейнів, довелося стати творцями формації Січових стрільців під час Української революції.

13 листопада 1917 року в Києві та інших містах України оприлюднили відозву Тимчасової головної ради галицьких, буковинських і закарпатських українців, яка закликала добровольців ставати в ряди військової формації, що їй надали назву Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців. В тій відозві говорилося: «...Ми галицькі, буковинські і угорські українці, сини єдиного українського народу, в цей важкий час, почувавши свою відповідальність перед будучими поколіннями, не можемо бути тільки глядачами, а повинні взяти якнайдіяльнішу участь в творенні нового ладу на Україні і в закріпленні тих всіх свобод, які виборов собі український народ».

Січові стрільці посіли чільне місце поміж революційних сил Наддніпрянщини. Вони з найбільшою послідовністю і рішучістю спрямовували свою енергію до основної мети: здобуття суверенної і соборної Української держави. Для здійснення цього вони невтомно працювали і боролися. У найтяжчих ситуаціях давали достойну і сміливу відсіч ворогам України.

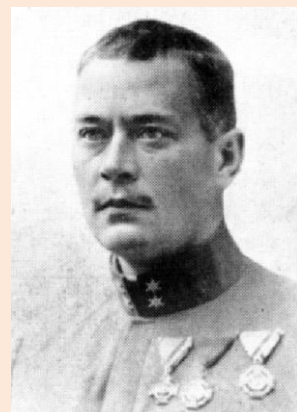
Учні третьої групи презентують свої напрацювання, інші уважно слухають і записують тези повідомлень товаришів. Презентації демонструють на екрані.

Володимир
Старосольський.
Енциклопедія
історії України

1-й доповідач. Володимир Старосольський – один з організаторів товариства «Січові стрільці», а з 1913 р. – голова (головний отаман). Після початку Першої світової війни – співзасновник Головної української ради, з 1915 р. – Загальної української ради і Бойової управи Українських січових стрільців. З 1915 р. – постійний представник Бойової управи при легіоні УСС. Співпрацював зі стрілецьким журналом «Шляхи». Володимир Старосольський разом із Дмитром Вітовським – головні ідеологи УСС. З 1916 р. – член таємного товариства УСС – «Лицарство Залізної Остроги», мета якого «насталювання характерів і плекання товариської культури». Співпрацював із Союзом визволення України у Відні. У жовтні 1918 р. входив до складу Українського генерального військового комітету, що підготував «Листопадовий зрив» 1918 р. у Львові.

2-й доповідач. Михайло Галуцинський – український педагог, військовик, публіцист, культурно-освітній та громадсько-політичний діяч. Народився в с. Звиняч Чортківського повіту, що на Тернопільщині, в родині священника. Закінчив Тернопільську гімназію, де входив до нелегального учнівського товариства «Громада». Здобув освіту у Львівському та Віденському університетах. У студентські роки брав активну участь в українському громадсько-політичному житті, очолював «Академічну громаду» у Львові та «Січ» у Відні. Брав участь у видавництві першого українського студентського журналу «Молода Україна». Після закінчення університету деякий час працював викладачем у Золочівській гімназії, директором Рогатинської гімназії Святого Володимира (нині на Івано-Франківщині). З вересня 1914 р. по березень 1915 р. призначений командантом легіону Українських січових стрільців. Опісля, із середини 1915 р., – військовий референт при командуванні австрійської армії.

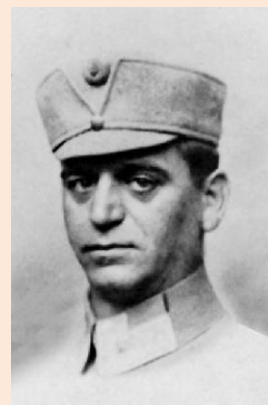
Михайло
Галуцинський.
Енциклопедія
історії України

Мирон Тарнавський.
Енциклопедія
історії України

3-й доповідач. Мирон Тарнавський – український полководець. Народився у с. Барилів (нині Радохівський район Львівської області) в родині греко-католицького священника. Здобувши початкові знання у сільській народній школі, закінчив німецьку гімназію у Бродах та призваний на однорічну військову службу до австрійської армії. Навчався у старшинській школі у Львові, в офіцерській школі у Відні і отримав звання лейтенанта австро-угорської армії. Службу проходив у 18-му батальйоні крайової оборони у Перемишлі та інших гарнізонах Галичини. В 1909 р. здобув звання капітана, відбуваючи початкові бої Першої світової війни на австро-російському фронті. У травні 1915 р. після поранення і лікування прибув на фронт у Карпати й під час наступу австро-німецького війська зустрівся з вояками легіону. За його проханням у січні 1916 р. призначений командантом вишколу легіону УСС – навчальної частини, де впродовж кількох тижнів проходили військову підготовку стрільці і старшини перед відправкою на фронт. Частина перебувала у с. Розвадів на Львівщині. Під керівництвом М. Тарнавського старшини навчального підрозділу домагалися високої індивідуальної підготовки стрільців, а також підготовки та вишколу малих підрозділів – десятків і чот. У липні 1917 р. майор М. Тарнавський призначений командиром легіону УСС, але на початку 1918 р. відкликаний до австрійського війська, де брав участь у поході в Наддніпрянщину.

4-й доповідач. Григорій (Гриць) Коссак. Народився на Львівщині в м. Дрогобич. Активний діяч «Просвіти» та січового руху. Знайомий з Іваном Франком, листувався з відомими галицькими діячами. На початку Першої світової війни мобілізований до австрійської армії. Заслужив чин офіцера кавалерії. Згодом відкликаний на прохання Бойової управи УСС для формування військового легіону УСС. Із серпня 1914 р. його призначили отаманом другого куреня легіону. У січні–березні 1915 р. виконував обов'язки командира першого куреня УСС, а з 22 серпня 1915 р. до 16 березня 1916 р. – командир полку УСС. За участь у боях на горі Маківка нагороджений. У 1917–1918 рр. – заступник командира, а згодом – командир вишколу УСС. Учасник польсько-української війни 1918–1919 рр. Під час боїв у Львові очолював Начальну команду УГА. Був командиром її 3-го та 5-го корпусів. Після поразки визвольних змагань перебрався в Німеччину, згодом – в Українську Соціалістичну Республіку (УСРР). Підданий репресіям і страчений більшовиками.

Григорій Коссак.
Енциклопедія
історії України

5-й доповідач. Петро Франко – відомий український педагог та письменник, військовик авіатор УГА. Народився у селі Нагуєвичі 28 червня 1890 року. Освіту здобував у Львівській академічній гімназії та Львівській політехніці, де вивчав хімію. У 1910 р. із братом Тарасом заснував у Львові відділ «Пласту». З 1913 року обоє вступили до організації «Січові стрільці». Коли розпочалася Перша світова, добровольцем записався до легіону Українських січових стрільців, де обіймав посаду сотенного командира. Написав ряд нарисів та художніх творів про січовиків. Особливо молодь любила читати твір «Від Стрипи до Дамаску. Пригоди чотаря УСС». Маючи диплом інженера та хист до техніки отримав направлення до авіаційної школи в місто Сараєво. Пройшовши відповідну підготовку, служив у авіачастині австрійської армії. Коли у Львові стався «Листопадовий зрив» та постала Західно-Українська Народна Республіка, Петро Франко створив повітряний флот Української Галицької армії.

Петро Франко.
Енциклопедія історії України

Василь Вишиваний.
Енциклопедія історії України

6-й доповідач. Василь Вишиваний (Вільгельм фон Габсбург-Льотрінген). Нащадок австрійської королівської династії, яка правила понад шість століть. Вільгельм Габсбург став на бік поневоленого на той час українського народу, перейнявся його болями і прагненням вивільнитися з-під чужоземних пут – як австро-угорських, так і російських. Він народився 1895 року в італійському місті Поло. Закінчивши в 1915 р. Віденську військову академію, потрапив на фронти Першої світової, а саме: до полку, де переважну більшість становили українці з Галичини. Зі слів Вільгельма Габсбурга: «...У 13-му полку, де я служив, були лише українці. Я вивчив їхню мову, традиції, звичаї, і в той час я став таким українським патріотом, як усі українці». Він заохочував своїх підлеглих до національного самовизначення, стверджуючи, що «коли я признаюся до українського народу, то і вони можуть сміло це робити». Один з його солдатів-українців подарував Вільгельму вишиту сорочку, яку він почав відкрито носити як у полку, так і поза ним. За це, а також за любов до України його прозвали Василем Вишиваним. Із поразкою Росії навесні 1918 р. його призначили командиром австрійської «групи архікнязя Вільгельма», до якої входив і курінь УСС. За Брестським мирним договором загони німецьких та австро-угорських військ передислоковано в Наддніпрянську Україну – серед них і загони січових стрільців. Із квітня 1918 р. Вільгельм Габсбург перейняв командування УСС біля міста Херсон. Перебуваючи на півдні України, він не тільки оберігав ле-

гіон УСС від розформування, але й перешкоджав німецьким і австрійським військовим частинам у зловживанні реквізиціями і покараннями непокірного українського населення, не придушував народні повстання, які спалахували повсюди у відповідь на репресії окупаційної влади. Прихильність місцевого населення до архієпископа Вільгельма зростає до такої міри, що це викликало занепокоєння гетьмана Павла Скоропадського. Підкорившись тиску Німеччини, австрійська влада намагалася всіляко обмежити діяльність архієпископа в Україні. Невдоволення віденських урядовців виявилось таким, що його відкликали до столиці, де він мусив давати пояснення в зв'язку з численними доносами. Незабаром Василь Вишиваний очолив гарнізон міста Запоріжжя. Згодом його полк перевели до міста Єлисаветград (нині Кропивницький), а ще через якийсь час – до Буковини. Командував полком Василь Вишиваний до 3 листопада 1918 року – саме тоді припинила існування Австро-Угорська імперія.

Наступні доповідачі розкривають життєписи Софії Галечко та Олени Підвисоцької, інформація про яких міститься у попередніх розробках занять. Після закінчення «доповідей» учні зачитують свої записи та ставлять запитання до учасників другої групи.

Учитель. Кожний патріот робив все, аби наблизити перемогу над ворогом і здобути таку жадану свободу для свого народу, своєї Батьківщини. Не лише зброєю, а й словом боролися УСС проти ворогів. Поставивши основною метою здобуття Української Держави, «усуси», окрім участі у бойових діях, старалися організувати своє внутрішнє життя так, щоб заощадити час для мистецької діяльності. Для цього в легіоні створено структури, що дозволяли стрілецтву підвищувати свій ідейно-політичний рівень, активно займатися самоосвітою, налагоджувати тісні зв'язки з українським населенням, проводити національно-просвітницькі заходи, дбати про передання нащадкам пам'яток, що відображали би боротьбу УСС за Україну.

Учні четвертої групи презентують свої напрацювання, інші уважно слухають і записують тези повідомлень товаришів. Презентації демонструють на екрані.

1-й доповідач. Українські січові стрільці здійснили справжній прорив в національному житті, пробудивши свідомість українців у письменництві, малярстві, музиці. Структури, які дозволяли стрілецтву підвищувати свій ідейно-політичний рівень були: кіш, вишкіл, збірні станиці, «Пресова Кватира», бібліотека, освітні та культурно-мистецькі гуртки.

Кіш УСС – запасна частина, яка займалась набором і вишколом новобранців. Але він був для них ще й школою національної свідомості, а часто й грамотності. В червні 1915 р. у коші створено курси для неписьменних, що їх вели вчителі: десятник Лука Лісевич, вістун Гриць Кадлубицький і Яків Кобилянський та студент-філософ, стрілець Андрій Дідик. На початку 1916 р. тут здобували

грамоту близько 60 «усусів», більшість з яких зголосилася добровільно, а кількох приділили примусово, наказом кошової управи. Стрілецьке командування дбало також, щоб стрільці, які до війни вчилися в гімназіях чи університетах, мали змогу продовжувати навчання, складаючи час від часу іспити. У цьому їм допомагали збірні станиці УСС, головним чином у Відні та Львові, які опікувалися січовиками під час іспитів. Близько 140 стрільцям удалося подібним чином закінчити гімназії.

Як згадував УСС Михайло Савчин, стрілецтво пам'ятало про необхідність самоосвіти навіть у екстремальних умовах. Зокрема, стрільці, які навесні 1917 р. перебували у російському полоні в містечку Дубовки, що знаходилося за 50 верст від міста Царицин, підтримали ініціативу чотаря Василя Кучабського організувати систематичні курси з різних ділянок науки. Викладачами були: Андрій Мельник (політична економія), Іван Чмола (географія України), Роман Сушко (кооперативний рух), Василь Кучабський (історія України). Там само старшини УСС підготували працю «Муштровий порядок для піхоти». Нею користувався корпус Січових стрільців, а згодом, за часів Директорії, вона затверджена і видана друком для вжитку всієї української армії.

У коші піклувалися стрільцями, які перебували на відпочинку, влаштовували для них різноманітні курси, виступи та дискусії, ознайомили з ідеологією та розширювали кругозір про становище української справи. Кіш пильно стежив за політичним життям і повідомляв про нього стрілецький загаль, мав зв'язок із національним проводом і передавав йому настрої та побажання.

Національно-політична та культурно-освітня активність Українських січових стрільців не обмежувалася працею в легіоні. Вони приділяли величезну увагу національно-просвітницькій роботі серед широких кіл української громадськості як у Галичині, так і в Закарпатті, на Волині, а згодом – навіть у Наддніпрянщині.

Ще з 1914 р. передова частина стрілецтва вела роз'яснювальну роботу серед українців у місцях постою, допомагала у створенні різноманітних національних інституцій, зокрема, читалень, товариств «Просвіти», господарських осередків, організувала курси ліквідації неграмотності тощо. Свідченням того, що УСС працювали і на перспективу, виявилася їхня участь в підтримці українського шкільництва. Зокрема, впродовж 1916 – початку 1917 рр. приблизно два десятки стрільців організували на Волині до 100 шкіл, де працювали учителями і навіть видавали підручники для волинської дітвори.

2-й доповідач. Наприкінці 1915 р. заснований культурно-містецький осередок «Пресо́ва Квати́ра». Його головою обрали художника Івана Іванця. Головним завданням «Пресо́вої Квати́ри» стало збирання матеріалів з історії УСС. Але на практиці «Квати́ра» мала ширші повноваження. Об'єднуючи в своїх рядах людей з літера-

турно-мистецьким хистом, осередок виявився своєрідним центром, який організовував і спрямовував духовне, культурне та творче життя легіону. Робота «Пресової Кватири» поділялася на 8 відділів: письменники-дописувачі, співаки, музиканти, рисувальники, різьбярі, маляри, фотографи, науковці, видавці. Вони розгорнули доволі інтенсивну діяльність. Напевно, найцінніший і найбагатший щодо кількості й всебічності документальний матеріал дали стрілецькі світлини (лише у Відні на середину 1916 р. зберігалося приблизно 3 000 негативів). Завдяки таким митцям, як Юліан Буцманюк й Іван Іванець, Теофіль Мойсейович і Микола Угрин-Безгрішний, Василь Оробець та інші відзнято фактично всі сторони життя стрілецтва, його будні та свята, бойові походи та відпочинок. Стрілецька фотографія й на сьогоднішній день є важливим джерелом вивчення боротьби легіону Українських січових стрільців.

У скульптурі та різьбярстві стрілецтва уславилися чотар Михайло Гаврилко і стрілець Микола Цимбрила. Перший – випускник Краківської академії мистецтв та учасник конкурсу на пам'ятник Тарасові Шевченкові в Києві – в легіоні ліпив із глини стрілецькі погруддя, а другий здобув популярність декоративною різьбою у гуцульському стилі. У середині 1915 р. М. Цимбрила викував на прямовисній скелі при дорозі на Болахів строфу з «Червоної Калини»: «Машерують наші добровольці на кривавий тан – визволяти братів-українців з московських кайдан!». До скульптурної монументалістики належить праця УСС із упорядкування стрілецьких могил і будівництво за проектом підхорунжого Левка Лепкого двох пам'ятників на могилах товаришів – в селах Семиківці та Пісочна.

Цінними мистецькими пам'ятками доби стали твори стрілецьких малярів, серед яких багато портретів старшин та стрільців, картин зі стрілецького життя, графічних рисунків, карикатур, заставок тощо. Значну їх частину створено безпосередніми учасниками тих подій чи за інформацією очевидців. Тут відзначилися стрілець Осип Курилас, випускник Краківської академії мистецтв, який за короткий час створив дві сотні стрілецьких портретів, батальні картини «Маківка», «Битва на Лисоні» та інші; чотар Іван Іванець – картини «В поході», «Завія», «Допомога селу», «Стежа», «Вістовий» та інші; хорунжий Юліан Назарак, студент Краківської академії мистецтв, картини – «Бій під Семиківцями», «Барабанний огонь російської артилерії в Семиківцях». Поряд з ними творчо працювали стрільці Лев Гец – автор численних акварелей і рисунків та Осип Сорохтей – художник-ка-

«Козак і дівчина».
Скульптор
Михайло Гаврилко.
Фрагмент пам'ятника
Тарасові Шевченку.
Київ. 1913 р.
Енциклопедія
історії України

рикатурист, випускник Краківської академії мистецтв, чотар Юліан Буцманюк. Рисунки й ілюстрації залишили також хорунжий Мирон Талпаш, підхорунжі Лев Лепкий, вістуни Іван Ткачук і Володимир Розумович, стрілець Василь Оробець. Легіон УСС дістав свій стрілецький однострій і прапор в основному завдяки проектам співробітників «Пресової Кватири» – Левка Лепкого та Івана Іванця. Дослідники вважають, що Іван Іванець створив прапор УСС.

Прапор легіону Українських січових стрільців.
Проектант, імовірно, Іван Іванець. 1917 р.

Зусиллями січових невтомників налагоджено випуск альманаху «Червона Калина», сатиричних журналів «Самопал» і «Самохотник», спеціальних поштівок.

3-й доповідач. Під опікою «Пресової Кватири» в стрілецькому середовищі працював духовий оркестр (що ним керував підхорунжий Михайло Гайворонський), смичковий та струнний оркестри, хор під керівництвом підхорунжого Леся Гринішака та стрілецький театр. Неодноразовими виступами перед галичанами та наддніпрянцями, а також перед іноземцями вони популяризували стрілецьку творчість. Музику творив головним чином Михайло Гайворонський, керівник стрілецького оркестру. Він заінструментував майже всі відомі пісні УСС: створив музику як до власних творів, так і до віршів відомих поетів. З-під його пера вийшли марші «Перший стрілецький похід», «Другий стрілецький похід», «Стрипа», «Їхав козак» тощо. Крім нього в справі інструментування та компонування пісень відомі підхорунжі Роман Купчинський, Лев Лепкий, Антін Баландюк. Воїстину Бояном стрілецтва став Роман Купчинський. Він пройшов славний і тернистий шлях в УСС від першого до останнього дня. Відомі його чудові пісні «Ой там при долині», «Як з Бережан до Кадри», «Ой цвіла черемха». У 1915 р. видані «Співанки УСС» – збірники творів Романа Купчинського та Михайла Гайворонського.

Поезія, що стала стрілецькими піснями, народжувалася з-під пера плеяди поетів, таких як: Юліан Назарак, Петро Карманський, Микола Голубець, Антін Лотоцький, Григорій Трух, Юрій Шкруме-

ляк, Василь Бобинський, Микола Угрин-Безгрішний. Зміст віршів воєнного часу, написаних «усусами», свідчить, що їхніми головними темами залишалася доля України та її народу, сподівання на краще майбутнє, мету якого Антін Лотоцький визначив в 1915 р. так:

«До Світла, до Сонця, до Правди, до Волі,
До щастя святої Краси».

Це сподівання не було пасивним. «Ми перші в бій за волю йдемо!» – наголошував Микола Угрин-Безгрішний у «Гімні УСС». Його підтримував Роман Купчинський:

«За рідний край, за нарід свій,
За долю України.
Ми йдемо в бій, ми йдемо в бій,
Крізь згарища, руїни...»

Спільне життя породило стрілецьких літописців – Василя Дзиковського, Осипа Назарука. За матеріалами розмов зі стрільцями Іван Боберський видав збірку «Українські січові стрільці в Карпатах у 1915 р». Осип Назарук написав розвідку «Над Золотою Липою». Мемуари про УСС писали Мирон Заклинський, Лука Луців. «Пресовою Кватирою» видавалися часописи «Шлях», «Самопал», «УСС», «Самохотник».

Поряд із діяльністю культурно-освітніх осередків передові стрілецькі старшини з певною допомогою Української бойової управи намагалися і в повсякденних умовах формувати зі своїх вихованців, здебільшого простих селянських хлопців, – «нових українців», які могли б стати врівень із європейцями і які в майбутньому були б в авангарді будівництва нового українського життя. І треба віддати їм належне: в цьому вони досягли непоганих результатів. У способі мислення, поведінці, розумінні своєї гідності, усвідомленні своїх прав та обов'язків УСС почали творити новий тип українця, відмінний від нерішучого й трохи вайлуватого «руснака». «Мене просто осліплювала думка, що тут родиться цілком нове покоління українського народу, котре може буде щодо якості ліпше від попереднього», – зазначав Осип Назарук, збираючи свої враження про УСС з-під Золотої Липи. «Про це свідчив навіть зовнішній вигляд і побут стрілецтва. Чисто вбрані, поголені, стрільці відрізнялися від тих же часто запущених та неохайних мадярських вояків», – писав він.

Після закінчення «доповідей» учні зачитують свої записи та ставлять запитання до учасників четвертої групи.

VI. Етап підбиття підсумків.

Учні висловлюють міркування щодо проблемного питання уроку.

Учитель. Отже, УСС посіли помітне місце в історії нашої держави як військові, ідеологічно свідомі українці, які прагнули відродити державну незалежність. Пам'ять про них буде вічно жити в наших серцях.

Значення українського січового стрілецького руху полягало насамперед у тому, що саме стрілецтво перед війною чітко і рішуче

пропагувало гасло самостійної України як актуальну й остаточну мету національно-політичної боротьби українців. Другим значним здобутком стрільців виявилось те, що вони усвідомили ідею збройної боротьби як необхідного засобу досягнення державної незалежності. І третім їхнім досягненням стала практична справа – військове виховання та навчання молоді.

Праця передвоєння отримала своє органічне продовження в діяльності легіону Українських січових стрільців в роки Першої світової війни та київських Січових стрільців у ході Української революції. Крім єдності стрілецької ідеології та спільності історичної назви, всі формації УСС об'єднували ще й люди, що їх творили.

VII. Етап повідомлення домашнього завдання.

Обов'язкове. Опрацювати хронологію бойового шляху легіону Українських січових стрільців. Написати однойменний твір-есе.

Тарас МИХАЙЛІВ,

учитель історії Комунального закладу загальної середньої освіти
«Ліцей № 3 імені Артема Мазура Хмельницької міської ради»,
учитель-методист

КОМАНДАНТИ ЛЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ.

Урок-персоналізація. 10–11 класи

Мета. Характеризувати командантів легіону УСС: Франца Кікаля, Дмитра Кренжаловського, Мирона Тарнавського, Осипа Микитку, Михайла Галуцинського, Григорія Коссака, Антіна Вариводу та визначати заходи, що їх вони вживали для зміцнення стрілецтва; визначати та застосувати у мовленні поняття і терміни «командант», «Українські січові стрільці»; розвивати вміння учнівства порівнювати, оцінювати і пояснювати історичні факти біографічних даних на основі здобутих із різних джерел знань; виховувати почуття патріотизму та любові до рідної землі; висловлювати ставлення до історичних діячів, судження про доленосні події та явища тієї доби.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу, формування вмінь та навичок.

Послідовність проведення етапів уроків

I. Етап облаштування класу (1–2 хв.).

II. Етап актуалізування опорних знань учнів (3 хв.).

Учитель.

Вже бубон грає, треба вставати,
Пан сотник каже машерувати.
Бувай здорова, мила Вкраїно,
Не плач за мною, мила дівчино.

Сидір Воробкевич

